Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva
Republike Srbije, Beograd

DOI 10.5937/kultura1235299B

UDK 351.85(497.11)

originalan naučni rad

PRAKTIČNA POZICIONIRANOST KULTURE U DRŽAVNO-PRAVNOM SISTEMU SRBIJE

Sažetak: Imajući u vidu činjenicu da je praktična pozicioniranost kulture u našem državno-pravnom sistemu u direktnoj korelaciji sa realnim uticajem prava na razvoj naše kulture, smatramo da se i kroz prezentaciju ove problematike mogu uočiti novi nedovoljno iskorišćeni potencijali u ovom domenu koji mogu predstavljati osnovu za njen kvalitativni napredak. Naime, upravo kroz reorganizaciju sistema praktičnog državno-pravnog pozicioniranja naše kulture, moguće je stvoriti adekvatne preduslove za njen dalji razvoj, jer je ovaj uticaj svakako od ogromnog značaja za njenu egzistenciju. Inače, pitanje državno-pravne uređenosti kulture predstavlja jedan neuobičajeni aspekt posmatranja ove izuzetno važne sfere čovekovog života, jer se položaj kulture u kontekstu njenog pozicioniranja u opštem sistemu funkcionisanja jedne države i uticaja tog sistema na njen razvoj, kod nas do sada nije tretirao kao tema koja zasluži bilo kakvu vrstu značajnije analize. Uostalom, o tome svedoči i činjenica nedopustivo malog broja radova koji su obrađivali ovo pitanje, i to kako u domaćoj tako i u stranoj literaturi. Inače, ovo pitanje ima više značajnih aspekata koji se u suštini mogu svesti na analizu praktičnog odnosa kulture i države, i odnosa kulture i prava u našem sistemu, te slobodno možemo reći da se u tom interaktivnom trouglu nalazi i odgovor na većinu pitanja koja se i inače tiču opšte, a ne samo praktične, pravne pozicioniranosti naše kulture. Pored toga, svakako da je u ovom kontekstu zanimljivo pitanje i položaja kulture u našoj političkoj praksi, jer je uticaj politike u Srbiji generalno toliko izražen, da svakako predstavlja izuzetno značajan faktor i svih aspekata opšteg razvoja kulture.

Ključne reči: *pravo, kultura, država, državna uprava, ministarstvo kulture, decentralizacija*

Praktičan odnos kulture i države u Srbiji

Pre prelaska na analizu pitanja praktičnog odnosa kulture i države u našoj zemlji, u najopštijem smislu je potrebno imati u vidu da noviju društveno-istorijsku praksu odnosa države i kulture uopšte, karakteriše raznovrsnost stanja i različite tendencije u zavisnosti od različitih društveno-političkih sistema u pojedinim zemljama.¹ Tako je u razvijenijim zemljama kapitalističkog tipa država preko svog društveno-ekonomskog sistema povezana sa kulturom u celini, dok je u manje razvijenim zemljama kultura na nižem nivou razvoja, pa se država često pojavljuje kao glavni realizator mera i programa za podizanje elementarne kulture stanovništva.²

Inače, za ovu temu značajnu pretpostavku predstavlja i pitanje sistema opšte organizacije vlasti Republike Srbije. Tu je najvažnije naglasiti da se njena teritorijalna organizacija bazira na postojanju dve pokrajine i više jedinica lokalne samouprave, sačinjenih od 150 opština i 24 grada. Što se tiče tzv. srednjeg nivoa vlasti, poznato je da njegova važnost proizilazi iz teze da je regionalizacija demokratski i sveobuhvatni način rešavanja unutrašnje i spoljnopolitičke situacije jedne centralizovane zemlje u preovlađujućem demokratskom okruženju.³ Međutim, kada je reč o ovom nivou vlasti u našoj zemlji, možemo konstatovati da on ne egzistira u obliku koji je inače prisutan u sistemima većine razvijenih evropskih zemalja. Naime, u našem sistemu postoji pet statističkih regiona koji ne poseduju određene uobičajene attribute vlasti, već je njihovo postojanje vezano za uprošćavanje statističkih evidencija koje se vode za različite potrebe. Pored toga, Srbija je podeljena i na 29 upravnih okruga, koji predstavljaju neku vrstu izaslanika centralne vlasti za teritoriju više jedinica lokalne samouprave, ali bez značajnijih nadležnosti organa vlasti i originalnih prihoda.

Reći ćemo još i da se za sistem državno-pravnog uređenja oblasti kulture u našoj zemlji može zaključiti da je relativno centralizovan, s određenim tendencijama decentralizacije, čija je primena za sada još uvek prilično neuspešna. Naime, bilo bi nepravedno reći kako je kompletna oblast kulture stacionirana u sklopu organizacije republičkih državnih tela, jer su i pokrajina

1 Arsenijević V., *Uvod u teoriju kulture i osnove kulturne politike*, Beograd, 1978, str. 88.

2 Ibid., str. 89.

3 Đukić Dojčinović V., *Za regionalizaciju kulturne politike u Srbiji*, *Zbornik radova fakulteta dramskih umetnosti* 4/2000, str. 371

i lokalna samouprava u značajnoj meri preuzele određene nadležnosti vezane za oblast kulture. Suštinski je administrativni sistem uređenja kulture u Srbiji postavljen tako da je u području zaštite kulturnih dobara, republika nadležna za dobra od izuzetnog značaja, a pokrajina i lokalna samouprava za zaštitu dobara od velikog značaja. U oblasti umetnosti, republika se brine o centralnim kulturnim ustanovama za koje postoji jasno utvrđen opšti interes, dok se lokalna samouprava brine o ustanovama koje su od lokalnog značaja. Međutim, i pored ovih činjenica, u ovom trenutku nije rešeno izuzetno važno pitanje osiguravanja adekvatnog odnosa lokalne samouprave prema kulturi i njihovo razumevanje značaja koji upravo njihov stav po ovom pitanju ima za dalji razvoj kulture. Zbog toga se i relativno dobro postavljen sistem administrativnog uređenja kulture na nižim nivoima vlasti u praksi ne realizuje u meri koja je neophodna za osiguranje adekvatnog značaja ove vrste pravnog instrumenta uticaja na opšti razvoj naše kulture.

U svakom slučaju, ono što bez dileme možemo zaključiti jeste da je ovakav sistem državno-teritorijalne organizacije Republike Srbije, determinisao i praktičnu pozicioniranost naše kulture na nivou organa državne uprave, organa pokrajinske vlasti i organa vlasti lokalne samouprave, pa je shodno tome potrebno analizirati njenu poziciju u svakom od ovih nivoa vlasti posebno.

Pozicioniranje kulture u okviru organa državne uprave

Jedan od oblika praktičnog pozicioniranja kulture u državno-pravnom sistemu naše zemlje, veoma eksplicitno se realizuje i u formi funkcionisanja ustanova kulture, koje se osnivaju pre svega da bi bile mesto praktičnog spajanja kulturnog stvaranja i konzumacije kulturnih proizvoda. U tom kontekstu su one od ogromnog značaja za praktično funkcionisanje naše kulture i zbog toga se one u formi opšteg interesa, prioritarno finansiraju iz državnog budžeta. Međutim, za našu temu je interesantnija problematika opšteg pozicioniranja oblasti kulture u sistemu funkcionisanja državne uprave, jer je to temelj i polazište za sve druge oblike komunikacija države i kulture. U tom kontekstu je potrebno znati da je državna uprava deo izvršne vlasti Republike Srbije koja se, vršeći upravne poslove, sastoji od ministarstava, organa uprave u sastavu ministarstava i posebnih organa, koji kao takvi zajedno predstavljaju organe državne uprave.⁴ U takvom sistemu organizacije državne uprave, najznačajniju poziciju zauzimaju ministarstva, koja se obrazuju za ove poslove u

4 Zakon o državnoj upravi – član 1, *Službeni glasnik RS* 95/10.

jednoj ili više povezanih oblasti. Kada su ti poslovi izuzetno složenog i raznorodnog karaktera, postoji mogućnosti i da se formiraju određeni organi u sastavu ministarstva koji su nadležni za izvršne, odnosno inspeksijske i s njima povezane stručne poslove. S obzirom da u sastavu ministarstva već postoje sektori, da bi se obrazovali dodatni organi, kao što su uprave, inspektorati i direkcije koji čak mogu imati i status pravnog lica, neophodno je da priroda i obim njihovog posla, zahteva veću samostalnost od one koju imaju sektori u ministarstvu.⁵ Pored toga, postoji mogućnost i obrazovanja posebnih organizacija za stručne i s njima povezane izvršne poslove, čija priroda zahteva veću samostalnost od one koju ima organ u sastavu ministarstva. Inače, na čelu ministarstava se nalaze ministri koji imaju dvostruku ulogu, i to političku, kao članovi vlade, i administrativnu, u meri u kojoj rukovode ministarstvima.⁶

Ministarstvo nadležno za poslove kulture

Pozicija kulture u ovakvoj organizaciji državne uprave direktno je vezana za način organizovanja i određivanje nadležnosti ministarstava koja predstavljaju osnovne organe državne uprave. Tako je formirano i ministarstvo koje je nadležno za poslove kulture, uz napomenu da uvek postoji mogućnost da u okviru nadležnosti jednog ministarstva budu spojeni poslovi iz više različitih oblasti, koji su u nekim svojim aspektima srodni. U demokratskim zemljama po ovom pitanju postoji različita praksa, ali možemo reći da su te druge oblasti koje se spajaju s kulturom najčešće nauka, obrazovanje i sport. U sistemu uređenja državne uprave Srbije, oblast kulture se obično spaja s područjem medija, a ono što je kuriozitet, odnosi se i na spajanje kulture sa oblašću telekomunikacija i informacionog društva.⁷ Iako je teško naći dodirne tačke između problematike koja se odnosi na oblast kulture i telekomunikacija, ovaj primer samo potvrđuje prilično kompleksan karakter pojma kulture, koji u skladu s tom činjenicom dozvoljava i široko tumačenje njenog državnopravnog pozicioniranja.

Što se tiče delokruga poslova koje u sklopu celokupnog sistema državne uprave obavlja ministarstvo nadležno za poslove kulture, a u delu koji se striktno odnosi na kulturu, oni su vezani za razvoj i unapređenje kulture i umetničkog stvaralaštva, praćenje i istraživanje u području kulture, osiguravanje materijalne osnove za delatnost kulture, razvoj i unapređenje književnog, prevodilačkog, muzičkog i scenskog stvaralaštva, likovnih i primenje-

⁵ Ibid., član 28.

⁶ Ljušić R., *Vlade 1805-2005*, Beograd 2005, str. 5

⁷ Zakon o ministarstvima – član 17, *Službeni glasnik RS* 16/11.

nih umetnosti i dizajna, filmskog stvaralaštva, zaštitu kulturnih dobara, bibliotečku, izdavačku, kinematografsku i muzičko-scensku delatnost, zadužbine i fondacije, saradnju u području zaštite kulturne baštine, kulturnog stvaralaštva i sl.⁸ U skladu s izloženim delokrugom poslova koji su u domenu rada ministarstva nadležnog za poslove kulture, koncipirana je i unutrašnja organizacija samog ministarstva, s osnovnim ciljem adekvatnog pokrivanja svih poslova koji su u njegovoj nadležnosti. Imajući to u vidu, reći ćemo da se ovo ministarstvo u organizacionom smislu, a u domenu koji je striktno vezan za oblast kulture, pored ministra koji je ujedno i član Vlade i državnog sekretara koji su na njegovom čelu, sastoji i od tri sektora, sekretarijata, grupe za unutrašnju reviziju i kabineta ministra, koji imaju svoje precizno određene nadležnosti. Pored ovih organizacionih jedinica, u zavisnosti od drugih oblasti koje se spajaju s kulturom čineći jedinstveno ministarstvo, postoje i drugi jednako važni organizacioni delovi ministarstva, nadležni upravo za te druge oblasti.

Sektor za zaštitu kulturnog nasleđa – U okviru ministarstva kulture, ovaj sektor prati i analizira stanje u području zaštite kulturnih dobara i predlaže strategije i mere za njeno unapređivanje. Pored toga, ovaj sektor podstiče primenu savremenih standarda u oblasti zaštite i korišćenja kulturnog nasleđa, kao što je npr. digitalizacija kulturnog nasleđa. Sektor za zaštitu kulturnog nasleđa zadužen je i za razmatranje predloga ustanova zaštite za utvrđivanje i kategorizaciju kulturnih dobara od velikog i izuzetnog značaja za Republiku Srbiju, kao i brisanje kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara. Takođe, zadužen je i za urbanističko-planersku koordinaciju između nadležnih organa i ustanova, kako bi bila osigurana adekvatna zaštita, korišćenje i prezentacija nepokretnih kulturnih dobara i dobara koja uživaju prethodnu zaštitu u prostornim i urbanističkim planovima. Ovaj sektor se brine i o implementaciji međunarodnih konvencija i drugih dokumenata i prati međunarodnu saradnju u oblasti zaštite kulturnog nasleđa i bibliotečke delatnosti i predlaže mere za njeno unapređenje.

Sektor za savremeno stvaralaštvo i kreativne industrije – Ovaj sektor prati i analizira stanje u oblasti književnosti i izdavaštva, savremene vizuelne umetnosti i multimedija, muzičke umetnosti i diskografije, scenske i muzičko-scenske umetnosti i kinematografije. U sklopu toga on, između ostalog, predlaže mere za unapređivanje i finansiranje u oblasti kulture, analizira, izveštava i informiše o stanju i razvoju kulturne industrije i predlaže mere za njeno unapređenje, bavi se normativnim

8 Ibid., član 21.

poslovima iz delokruga sektora, nadzire stručni rad ustanova kulture, bavi se amaterizmom u stvaralaštvu, ostvaruje međunarodnu saradnju u oblasti stvaralaštva i kulturne industrije, sarađuje u oblasti kulturnog stvaralaštva sa pripadnicima srpskog naroda u regiji i sl.

Sektor za ekonomsko-finansijske poslove – Ovaj sektor obavlja pripremu, podnošenje i usvajanje finansijskih planova u saradnji sa drugim sektorima Ministarstva, i to kako za Ministarstvo, tako i za ustanove kulture kao indirektno korisnike budžetskih sredstava. Pored toga, ovde se prati realizacija finansijskih planova Ministarstva i ustanova i kontrola izvršenja finansijskih planova i budžeta, procenjivanje pozicija finansijskih izveštaja i sastavljanje, prikazivanje, dostavljanje i objedinjavanje finansijskih izveštaja i sl.

Sekretarijat - U ovom organizacijskom segmentu, između ostalog se obavljaju i poslovi od zajedničkog interesa za ministarstvo u okviru koga je pozicionirana i kultura, odnosno poslovi čijim se vršenjem osigurava nesmetan, efikasan i usklađen rad svih sektora, kao što su: normativno-pravni, studijsko-analitički, upravni, upravno-nadzorni, stručno-operativni, statističko-evidencijski, dokumentacijski, poslovi programiranja i informatički poslovi, kancelarijski i drugi poslovi koji se odnose na unutrašnju organizaciju i rad ministarstva.

Grupa za internu reviziju - U okviru ove grupe, između ostalog, obavljaju se i poslovi koji se odnose na proveru primene zakona i poštovanja pravila interne kontrole, reviziju načina rada koja predstavlja ocenu poslovanja i procesa u cilju ocene ekonomičnosti, efikasnosti i uspešnosti, i ostali poslovi neophodni da bi se ostvarila sigurnost u pogledu funkcionisanja sistema interne revizije.

Kabinet ministra – Kabinet ministra se obrazuje radi obavljanja savetodavnih i protokolarnih poslova, poslova za odnose sa javnošću i administrativno-tehničkih poslova koji su značajni za rad ministara.

Pozicioniranje kulture u okviru organa uprave Pokrajine

Pokrajine uopšte predstavljaju teritorijalni oblik organizacije jedne države definisan ustavom, dok u našem pravnom sistemu, autonomne pokrajine jesu autonomne teritorijalne zajednice u kojima građani ostvaruju pravo na pokrajinsku autonomiju.⁹ Ne ulazeći ovde u specifičnosti položaja AP Kosovo i Metohija, reći

⁹ Zakon o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije – član 25, *Službeni glasnik RS* 129/07.

ćemo da AP Vojvodina uređuje svojim aktima pitanja od pokrajinskog značaja i to u oblastima koje su u skladu sa Ustavom i zakonom u njenoj nadležnosti.¹⁰ Najvažniji izvršni organ uprave Pokrajine jeste Vlada AP, koja je za svoj rad odgovorna Skupštini AP i čije su nadležnosti pored republičkih akata, utvrđene Statutom AP Vojvodine, kao najvišeg pravnog akta pokrajine. Vladu AP Vojvodina čine sekretarijati, koji predstavljaju organe uprave nadležne za različite oblasti, među kojima je i oblast kulture.

Pokrajinski sekretarijat za kulturu

U skladu sa nadležnostima u oblasti kulture na pokrajinskom nivou, formulisan je i delokrug rada pokrajinskog Sekretarijata za kulturu. Ovaj organ uprave se sastoji iz četiri sektora koji pokrivaju različite podoblasti kulture.

Sektor za kulturno nasleđe i javne zbirke – Ovaj sektor, između ostalog, prati zakone u kulturi i druge propise kojima se uređuje oblast zaštite kulturnih dobara, prati primenu kulturne politike i strategije razvoja kulture pokrajine, raspisuje i realizuje konkurse za sufinansiranje projekata u oblasti kulture, istražuje i proučava delovanje sistemskih rešenja u oblasti zaštite kulturnih dobara, predlaže mere zaštite ustanova zaštite na teritoriji AP Vojvodina i sl.

Sektor za savremenu umetničku produkciju i međunarodnu saradnju – U okviru ovog dela sekretarijata, prate se zakoni koji uređuju savremenu umetnost, predlažu mere za unapređenje kinematografije, pozorišnog, likovnog i muzičkog stvaralaštva, prati realizacija manifestacija u oblasti kulture od značaja za Pokrajinu i sl.

Sektor za kulturu nacionalnih manjina i amaterizam – Imajući u vidu višenacionalni sastav AP Vojvodina, prirodno je i postojanje ovog sektora, koji se bavi praćenjem zakona iz oblasti kulture i drugih propisa kojima se garantuje sloboda nacionalnih manjina u izražavanju svoje kulture, raspisuje konkurse za sufinansiranje programa i projekata u području kulture i umetnosti i ostale aktivnosti vezane za razvoj amaterizma u pokrajini i sl.

Sektor za pravne i materijalno-finansijske poslove - Ovaj sektor, između ostalog, obavlja normativno-pravne i poslove inspeksijskog nadzora, izrađuje nacрте i predloge odluka i drugih akata za Vladu pokrajine i ostale poslove kojima se pruža stručna podrška ostalim sektorima ovog sekretarijata.

¹⁰ Zakon o utvrđivanju nadležnosti AP Vojvodina – Član 9, *Službeni glasnik RS* 99/09.

*Pozicioniranje kulture u okviru organa
lokalne samouprave*

Prava i obaveze lokalne samouprave kao trećeg nivoa vlasti u Republici Srbiji, regulišu se Zakonom o teritorijalnoj organizaciji i Zakonom o lokalnoj samoupravi. Ona u svojoj suštini predstavlja pravo građana da upravljaju javnim poslovima od neposrednog, zajedničkog i opšteg interesa za lokalno stanovništvo preko izabranih predstavnika, kao i pravo organa lokalne samouprave da u granicama zakona uređuju i upravljaju poslovima koji su u njihovoj nadležnosti.¹¹ Lokalna samouprava, koju čine opštine, gradovi i grad Beograd, ima izuzetno važnu ulogu u sistemu pravne pozicioniranosti kulture u našem sistemu. To se ne odnosi samo na kulturu koja je od lokalnog značaja, već i na činjenicu prenošenja sve većeg obima nadležnosti u oblasti kulture na nivo lokalne samouprave, naročito kada je reč o onom delu kulture koji se odnosi na organizaciju ustanova zaštite.

I kada je reč o Gradu Beogradu, gradovima i opštinama, oblast kulture se unutar njihovog sistema organizovanja lokalne samouprave, nalazi u sklopu opštinskih i gradskih organa uprave.

Sekretarijat za kulturu grada Beograda

Gradska uprava Grada Beograda, kao jedinstven organ grada, obavlja upravne poslove u okviru prava i dužnosti Grada Beograda i određene stručne poslove za potrebe Skupštine grada, Gradonačelnika i Gradskog veća. U sklopu gradske uprave, funkcionišu sekretarijati koji imaju različite delokruge aktivnosti, a jedan od njih je i Sekretarijat za kulturu grada Beograda, koji obavlja poslove za područje grada koji se, između ostalog, odnose i na zaštitu značajnih kulturnih dobara, muzejsko arhivsku delatnost, bibliotekarstvo, umetničko stvaralaštvo, kulturno-umetnički amaterizam, stvaranje uslova za rad ustanova kulture i samostalnih umetnika i sl. Sama unutrašnja organizacija ovog organa uprave je koncipirana na postojanju Sektora za pravne, ekonomske i poslove investicija i Sektora za programa i projekte u oblasti kulture, koji zajedno sa određenim komisijama i radnim telima, u skladu sa svojim nadležnostima, brinu o razvoju našeg glavnog grada.

11 Zakon o lokalnoj samoupravi – član 2, *Službeni glasnik RS* 129/07.

*Gradski i opštinski organi uprave
zaduženi za kulturu*

Što se tiče pozicije kulture na nivou gradskih i opštinskih organa uprave, možemo konstatovati da je ona na svim ovim nivoima lokalne samouprave prisutna, ali s različitim brojem angažovanih osoba zaduženih za kulturu. U organizacionom smislu pozicioniranja kulture na gradskim i opštinskim nivoima, u pitanju su službe, sekretarijati, uprave i odeljenja za društvene delatnosti. Kada je reč o drugim područjima s kojima se kultura u ovom kontekstu organizaciono spaja, to su najčešće oblasti informisanja, obrazovanja, sporta i omladine, s tim što se sistem organizovanja ovakvih organa najčešće oslanja na dalju podelu na više podoblasti, od kojih je jedna zadužena za kulturu. U nekim manjim opštinama, kultura se pozicionira u sklopu organizacionih delova uprave koji su zaduženi za javne službe, što znači da je ona, iako nije posebno apostrofirana, ipak zastupljena i u ovakvim vidovima organizovanja lokalne samouprave. Preciznije rečeno, postoje lokalne samouprave u kojima je samo načelnik odeljenja zadužen za kulturu, u nekima je jedan stručni suradnik zadužen za ovu oblast, a negde je pokriva više zaposlenih. S druge strane, postoje i gradovi koji su iskoristili zakonsku mogućnost da se u gradskoj upravi postavljaju pomoćnici gradonačelnika za oblast kulture. U velikom broju lokalnih samouprava postoje stalna i povremena radna tela koja su zadužena i za kulturu, od kojih su najčešće u pitanju stručni saveti za kulturu.¹²

Međutim, ono što je ipak značajnije za praktičnu pozicioniranost kulture na nivou lokalne samouprave, odnosi se na gradska i opštinska veća kojima rukovode gradonačelnici i predsednici opština, i koji praktično predstavljaju spoj političkog i stručnog tela koje se hijerarhijski nalazi iznad gradske i opštinske uprave. U tom kontekstu možemo zaključiti da je kultura adekvatno zastupljena na ovom nivou organizovanja lokalnih samouprava, jer je ona u najvećem broju slučajeva u nadležnosti jednog od gradskih ili opštinskih većnika.

Praktičan odnos kulture i prava u Srbiji

Rekli smo da je za adekvatno razumevanje problematike praktične pozicioniranosti oblasti kulture u našem državno-pravnom sistemu, pored odnosa kulture i države, suštinsko pitanje vezano i za praktičan odnos opšteg pojma kulture i prava u Srbiji. Konkretnije rečeno, nas zanimaju pre svega neka pitanja

12 *Kulturna politika gradova Srbije*, Zavod za proučavanje kulturnog razvitaka, Beograd 2010, str. 6.

koja se odnose na prikaz praktične pozicije koju kultura zauzima u sistemu prava kao naučne discipline, jer se kroz analizu ovog aspekta pozicije kulture može doći do važnih saznanja za adekvatno utvrđivanje praktičnog odnosa ova dva pojma. Međutim, pre prelaska na ovu temu, potrebno je nešto reći i o terminima bitnim za ovu problematiku, kao što su *kulturna prava* i *pravo na kulturu*, jer su oni važni za razumevanje korelacije kulture i prava.

Kulturna prava i pravo na kulturu

Kulturna prava predstavljaju prava čoveka ili grupe na ispoljavanje svoje kulture, koja se može shvatiti kao pojedinačna kultura ili kao pripadnost nekoj grupi koja poštuje bliske kulturne vrednosti.¹³ Postoji i mišljenje po kome kulturna prava obuhvataju pravo na poštovanje kulturnog identiteta, pravo na identifikovanje sa kulturnom zajednicom, pravo na pristup kulturnom nasleđu, pravo na zaštitu kreativnih aktivnosti, pravo na zaštitu intelektualne svojine, pravo na kulturno obrazovanje i pravo na slobodu kulturnog stvaranja i uopšte umetničku mobilnost.¹⁴ Dakle, ovaj termin ima ustavno-pravni karakter, koji se odnosi na ispoljavanje jednog od najvažnijih prava pojedinca, koji ovako ima pravo da ili sam ili kao pripadnik neke grupe, slobodno stvara i konzumira kulturu kojoj po svom osećaju pripada. Praktični izraz kulturnih prava je svakako vezan za opšta prava nacionalnih manjina, koje na ovaj način imaju garantovano pravo na očuvanje sopstvene kulture i tradicije, zatim pravo da dobijaju informacije na svom jeziku, kao i da se obrazuju na svom jeziku i u skladu sa svojom kulturom.

S druge strane, *pravo na kulturu* predstavlja obavezu države da svojim pravnim instrumentima osigura svakom članu svoje zajednice, pravo da razvija svoj prirodni dar za kulturu i to kako u formi kulturnog stvaranja, tako i u formi konzumiranja kulturnih proizvoda. Međutim, ovde se ne radi samo o stavu jedne vlade prema pravu čoveka na kulturu i u skladu s tim, deklarativnim aktima koje je povodom toga donela, već i u stvaranju političkih i materijalnih pretpostavki, da se ovo pravo realno i ostvaruje.¹⁵ Dakle, pravo na kulturu predstavlja izuzetno osetljivu tačku praktičnog ostvarivanja državno-pravnog uticaja na kulturu, jer je ono s jedne strane obaveza svake države da obezbedi povoljan ambijent za ostvarivanje ovog prava, ali je istovremeno i

13 Dimitrijević V., Simović–Hiber I. i Milinković B., *Kulturna prava*, Beograd 1999, str. 137.

14 Mucica D., *Cultural legislation, why? how? what?* - Stage project, Cultural Policy and Action Department Directorate General IV – Education, Culture and Heritage, Youth and Sport, COUNCIL OF EUROPE, 2003, str. 45.

15 Majstorović S., *Pravo na kulturu*, Beograd 1972, str. 10.

pokazatelj njene uspešnosti u ostvarivanju ovih obaveza, jer je stepen ostvarenosti prava na kulturu u direktnoj proporciji sa stepenom efikasnosti i kvaliteta odnosa prava i kulture u jednoj državi.

Pozicioniranje pravno-naučne uređenosti kulture

Kada je reč o naučnoj uređenosti oblasti kulture, možemo konstatovati da se njenim proučavanjem s različitih aspekata, bavi nekoliko naučnih disciplina. Nauke o umetnosti, filozofiji, religiji, politici, jeziku, tehnici, tehnologiji i ekonomiji se u određenoj meri posvećuju i pitanjima vezanim za kulturu. Međutim, društvene nauke koje se na direktan način bave kulturom su: kulturologija, sociologija kulture, etnologija, socijalna (kulturalna) antropologija, etnografija, arheologija, istorija kulture i teorija kulture.

Nama se čini da je u kontekstu priče o odnosu kulture i nauke, pravna oblast potpuno nepravedno izostavljena s popisa naučnih disciplina koje su na bilo koji način važne za kulturu. Uzrok ovakvom shvatanju je neprepoznavanje povezanosti instituta prava i kulture, što po našem mišljenju ima štetne posledice na razvoj i jednog i drugog pojma. U tom kontekstu je potrebno posmatrati i praktičnu pozicioniranost kulture u okvirima pravne nauke, jer je ta tematika preduslov adekvatnog razumevanja i opšteg odnosa pojmova kulture i prava.

Poznato je da je predmet svake nauke ili materija u celini ili njeni pojedini delovi i pojedine pojave o kojima nam nauka daje adekvatno znanje.¹⁶ Kada je reč o pravnoj nauci, možemo reći da se ona u najširem smislu reči bavi proučavanjem jedne države ili prava, istražujući sve one kvalitete i veze koje čine tu državu ili pravo.¹⁷ Inače, interesantno je pomenuti da anglosaksonski sistem ne poznaje klasičnu podelu na krivično, građansko, upravno i druge grane prava, a i sama podela na javno i privatno pravo, koja je preuzeta iz rimskog prava, dugo je bila nepoznata u ovom sistemu.¹⁸ Međutim, u kontinentalnom pravnom sistemu, kakav je i naš, postoji više glavnih grana prava, kao što su ustavno pravo, upravno pravo, sudsko pravo, lično i porodično pravo, građansko pravo, privredno pravo, radno pravo, krivično pravo i međunarodno pravo. Pitanje koje nas u ovom kontekstu zanima, odnosi se na utvrđivanje pozicije kulture u konstalaciji ovako koncipiranog sistema grana prava, što je značajno za adekvatno utvrđivanje opšteg odnosa pojmova kulture i prava.

16 Lukić D. R. i Živković M., *Uvod u pravo*, Beograd 1995, str. 6.

17 Ibid., 7.

18 Davinić M., *Koncepcija upravnog prava SAD*, Beograd 2004, str. 30.

U skladu sa karakterom ustavnog prava, koje predstavlja granu prava kojom se regulišu osnovi celokupne državne organizacije i njenih predstavničkih organa, možemo reći da je i kultura u meri u kojoj je deo tog sistema, vezana za ovu granu prava. Naime, poznato je da su temelji državno-pravnog uticaja na kulturu u našem sistemu, postavljeni upravo u Ustavu Srbije, koji je tako stvorio mogućnost njene dalje pravne regulacije drugim zakonskim i podzakonskim aktima.

S druge strane, za upravno pravo možemo reći da predstavlja skup pravnih normi koje regulišu organizaciju i delatnost državne uprave. Preciznije rečeno, upravno pravo reguliše delatnost uprave, pre svega u kontekstu regulacije odnosa između uprave i drugih subjekata.¹⁹ Jasno se nameće određena sličnost i podudaranje ustavnog i upravnog prava, pa se u vezi toga može reći da, dok ustavno pravo obuhvata opšte pravne norme kojima se regulišu osnovna pitanja državne organizacije i državnih organa, dotle upravno pravo dalje razrađuje ovako postavljene principe.²⁰

U tom kontekstu potpuno je jasno da se u naučnom smislu oblast kulture u svom značajnom delu može pozicionirati upravo u okviru upravnog prava, jer je većina njenih aspekata u direktnoj vezi sa delatnostima državne uprave. Činjenica tako izražene konekcije uprave i subjekata kulture, implicira zaključak da su različiti postupci koji se sprovode u sklopu funkcionisanja kulture naše zemlje, sistemski pozicionirani u domenu opšteg upravnog postupka.

U bliskoj vezi sa ovom tematikom je i pitanje koje se postavlja u kontekstu sve izraženijeg razvoja različitih autonomnih društvenih organizacija, od kojih neke raspolažu pravom vršenja javnih ovlašćenja i pravom donošenja upravno-pravnih akata. U tom smislu možemo reći da postoji mišljenje da je opravdano da se za ovu oblast stvori potpuno nova i drugačija pravna kategorija od oblasti državne uprave.²¹ Naravno da se u tom kontekstu odmah nameće pitanje pravne pozicioniranosti jednog aspekta kulture koji se odnosi na reprezentativna udruženja u kulturi, koja upravo imaju ovakva, od države prenesena prava. Međutim, moramo da konstatujemo da su ona ipak ograničenog karaktera, jer se obavljaju u vidu poverenih poslova i u skladu sa ovlašćenjima koja im se daju od državne uprave, tako da smatramo da i ova oblast kulture ipak spada u domen upravnog prava.

19 Lukić i Živković, op.cit., str. 463.

20 Popović S., *Upravno pravo – opšti deo*, Beograd 1995, str. 15.

21 Više o tome: Lukić i Živković, op.cit., str. 464.

Za građansko pravo, kao veoma značajnu granu prava koja ima veliki uticaj i na opštu pozicioniranost svake države, možemo reći da, regulišući osnovne imovinske odnose u jednoj državi, praktično zalazi i u mnoge druge oblasti i grane prava. Međutim, ono što se može vezati direktno i samo za nju, odnosi se na slobodu subjekata da preduzmu pravni posao i tamo gde te slobode nema, nema ni građansko-pravnog odnosa, pa tada takav imovinski odnos spada u neku drugu granu prava.²² Za oblast kulture možemo reći da u najnačelnijoj meri jednim svojim delom pripada i ovoj oblasti prava, ali da ona u svom suštinskom i većinskom delu ipak pripada nekoj drugoj grani prava, koja se, kao što smo videli, odnosi na upravno pravo.

Slična situacija u kontekstu pozicioniranja kulture je vezana i za grane privrednog i radnog prava, kao vrlo bliskih područja građanskom pravu iz koga su uostalom i proizašli. Pored njih, i za ostale grane prava možemo reći da su vezane za oblast kulture na način koji ne može predstavljati osnovu za bilo koju varijantu izvođenja zaključaka o mogućnosti pozicioniranja kulture u njihovim okvirima.

Imajući u vidu prethodnu kratku analizu povezanosti kulture sa određenim granama prava, možemo konstatovati njenu prisutnost u određenim aspektima i u određenoj meri u okvirima nekoliko pravnih oblasti. Ukoliko je potrebno kulturu svrstati u neku od postojećih pravnih disciplina, apstrahujući neke njene posebnosti koje je čine autentičnom pojavom, onda je evidentna činjenica njene realne pozicioniranosti u okvirima upravnog prava. Oblast kulture jeste vezana za slobodu stvaranja i razvoj kreativnosti pojedinaca i grupe kulturnih subjekata u svim njenim područjima, ali je istovremeno potpuno jasan ogroman stepen njene zavisnosti od državno-pravnih uticaja najrazličitije vrste. Upravo u kontekstu ove vrste institucionalizacije celokupne kulture u svakoj razvijenoj, pa i našoj, zemlji, možemo tražiti i uzroke njene vezanosti za oblast upravnog prava. S obzirom da je potpuno nesporna činjenica da kultura u našoj zemlji ne može opstati bez adekvatne državno-pravne intervencije, samim tim se i potvrđuje teza o velikoj odgovornosti upravnog prava za njen dalji razvoj. Ukoliko posmatramo ovu problematiku sa aspekta pojedinačnih aspekata kulture, onda ova konstatacija još više dobija na značaju. Naime, svaka delatnost kulture, svi subjekti kulture, ali i svi vidovi njenog razvoja u najvećem svom delu su vezani za organizaciju i delatnost državne uprave, što direktno implicira i njenu pozicioniranost u okvirima upravnog prava.

22 Ibid., str. 466.

Prihvatajući kao činjenicu već pomenute osobenosti kulture kao originalnog dela društvenih aktivnosti, smatramo da je ovde potrebno dodati i još jedan aspekt posmatranja ove problematike za koji mislimo da će biti vrlo aktuelan u budućnosti. Naime, shvatajući koliki je stepen kompleksnosti i raznorodnosti pojma kulture, moramo konstatovati da je potpuno razumljivo da ga je, shodno ovoj činjenici, ipak teško svrstati na jednostavan i nesporan način u okvire neke od postojećih grane prava. U tom kontekstu je sasvim legitimno razmišljati o potrebi formiranja potpuno nove pravno-naučne discipline koja bi u integrativnom smislu bila posvećena isključivo pojmu kulture i koja bi, shodno tome, imala mogućnost da ga temeljno istražuje sa pravne tačke gledišta. Ova grana prava bi se mogla zvati *pravo kulture* ili *kulturno pravo*, što je formalno i manje bitno pitanje od činjenice koristi koju bi od toga imala sama kultura, koja bi i na ovaj način dobila adekvatniju podršku za svoj budući razvoj.

Praktično pozicioniranje kulture u političkom sistemu Srbije

Uticaj politike na kulturu, u većoj ili manjoj mjeri, opšta je karakteristika njenog egzistiranja u praktično svim državama sveta. Još od Platona pa do današnjih dana, oslikava se tendencija umetnosti da služi političkim potrebama i političkoj svrsi. Veliki broj zakona, propisa i pravila smišljen je upravo zato da bi se umetnost prilagodila političkim načelima i da bi služila političkim potrebama.²³ Ovako intenzivan i nekontrolisani uticaj na kulturu može, prenošenjem merila dnevne politike u sistem valorizacije umetničkog dela, da ima za posledicu duboko narušavanje estetskih kriterijuma.²⁴ To je svakako neadekvatan pravni ambijent za opšti razvoj kulture, jer je opšte poznato da prava umetnost ne priznaje nikakve stvaralačke obrasce niti determinante, jer je njena suština neprikosnovenost autorove ličnosti i suprotstavljanje cenzuri, što bi trebalo da bude imperativ svake kulturne politike.²⁵ Zbog toga je, generalno posmatrano, od izuzetne važnosti nalaženje adekvatne mere uticaja politike, kao i opšteg državno-pravnog uticaja na razvoj kulture, čime se prevashodno sprečava zloupotreba neophodnosti ove vrste intervencije, bez koje kultura jednostavno ne može da opstane.

Imajući u vidu ove činjenice, možemo reći da je u kontekstu analize praktične pozicije kulture u državno-pravnom sistemu

23 Prnjat B., Politička valorizacija umetnosti, *Zbornik radova fakulteta dramskih umetnosti* 3/1999, str. 259.

24 Prnjat D., *Kulturna politika i pozorišna cenzura u Beogradu (1945-1980)*, Beograd 1993, str. 36.

25 Mandžuka D., *Kulturna politika i samoupravna transformacija pozorišta*, Beograd 1991, str. 27.

Srbije, od izuzetne važnosti utvrđivanje objektivnog položaja koji kultura zauzima u našem političkom sistemu. Međutim, čini se da je prethodno potrebno ukazati na neke opšte dileme vezane za ovu problematiku, čije poznavanje predstavlja pretpostavku za razumevanje tematike o kojoj govorimo. Tako se, kao prvo, izdvaja pitanje koje se odnosi na najopštiju podjelu političkog spektra u svakoj zemlji, koji se zasniva na postojanju leve i desnice, a koje se razlikuju u nekim najopštijim postavkama svog političkog programa. Naime, levica je istorijski uvek bila suprotstavljena koncentraciji bogatstva i moći kod pojedinaca ili određenih grupa i zalagala se za drugačiju preraspodelu ekonomskih dobara i duboke finansijske reforme. S druge strane, desnica predstavlja onaj deo političkog spektra, koji je povezan s konzervatizmom, klasičnim ekonomskim liberalizmom, religijskom desnicom, nacionalizmom i sl. U nekim sistemima se ova podjela relativizuje u određenoj meri, jer ju je ponekad teško primeniti u čistom obliku na političku scenu u njenom univerzalnom značenju. Jednostavno rečeno, ovako razlikovanje leve i desnice zavisi od društveno-istorijskog konteksta, jer ne znači isto ni u jednoj zemlji, ni u različitim društvenim poretkima, ni u različitim etapama razvitka jednog istog društva.²⁶ To je naročito prisutno u političkom sistemu Srbije, gde stranački sistem nije klasično struktuiran, pa preovlađuje odrednica izbornog ponašanja koja je vezana za ugled i autoritet ličnosti, gde se u skladu s tim i glasa za ličnost, a ne za partijski program. U takvom sistemu je prostorna dimenzija u stvari ideološki prostor u kome se pojmovi levo i desno koriste kao pohvalni ili posredni epiteti.²⁷ Postoje i mišljenja da se vođenje kulturne politike, u zavisnosti od modela vladajuće ideologije u jednoj zemlji, može posmatrati u tri njegova oblika. Tako se u okviru inverzivne strategije retradicionalizacije u društvenom razvoju, objektivno kulturna politika gura u krilo države i crkvene hijerarhije.²⁸ Strategija neoliberalne zavisne modernizacije, kulturnu politiku podređuje snagama tržišnog fundamentalizma, gde je profit vrhovni arbitar svemu, pa i kulturnim dobrima.²⁹ Neokonzervativna strategija društvenog razvoja kulturu gura u posed države, odnosno etatističke regulacije i upravljanja.³⁰ Socijaldemokratska strategija društvenog razvoja, omogućava harmoničan razvoj kulture u uslovima socijalno usmerene tržišne ekonomije i

26 Šuvar S., *Politika i kultura*, Zagreb 1980, str. 201.

27 Orlović S., *Ideologija i političke stranke u Srbiji*, Beograd 2007, str. 23.

28 Mitrović Lj., Kulturna politika kao faktor razvoja i evrointegracionih procesa na Balkanu, u: *Modeli kulturne politike u uslovima multikulturnih društava na Balkanu i evrointegracionih procesa*, Niš 2004, str. 9.

29 Ibid., str. 9.

30 Ibid., str. 9.

stvaranja ravnopravnih socijalnih šansi. Preciznije rečeno, ova strategija društvenog razvoja, kulturu ravnopravno tretira u njenom sadejstvu sa ekonomskim faktorom (tržište) i politikom (država).³¹

*Status kulture u funkcionisanju
političkih partija u Srbiji*

Imajući u vidu nedoumice koje smo izdvojili kao realne determinante praktičnog funkcionisanja svakog političkog sistema, kada govorimo o stanju u ovoj oblasti u našoj zemlji, prvo moramo naglasiti činjenicu da je ovde politička demokratija još uvek zasnovana na relativno nestabilnim osnovama. Naime, ne treba zaboraviti da je Srbija tek početkom 21. veka struktuirana u skladu sa tendencijama u modernim civilizovanim zemljama čiji se politički sistemi zasnivaju na slobodnim i demokratskim višestranačkim izborima. Iako se sada više ne dovodi u pitanje narušavanje ovako postignutog nivoa političke demokratije, još uvek ostaje činjenica prevelikog uticaja politike na opšti razvoj države Srbije, pa tako i na oblast kulture. Stoga je potrebno utvrditi značaj i status koji kultura zauzima upravo na nivou parlamentarnih političkih stranaka, koje imaju odlučujući uticaj na njen razvoj sada, i za koje je izvesno da će ga imati i u bliskoj budućnosti. Sagledavanjem načina na koji se kultura tretira u programima ovih stranaka, kao i eventualnog postojanja stručnih tela koja su nadležna za artikulisanje njihove stranačke kulturne politike, moguće je izvući nekoliko zaključaka koji nam istovremeno daju jasnu sliku, ali i perspektivu praktične pozicioniranosti kulture u političkom sistemu Srbije.

Što se tiče opšteg utiska, nakon sagledavanja stranačkih politika u Srbiji u oblasti kulture, moramo konstatovati sporedan značaj koji ona ovde zauzima i to na način da ne postoji nijedna stranka koja je kulturu stavila u prioritete svog političkog delovanja. Nešto veći značaj koji kultura ima u partijama desne orijentacije, očigledno je zasnovan na korišćenju efekata imanentnih kultura, u svrhu razvoja i utemeljenja opšteg nacionalnog karaktera državnosti koji inače zagovaraju ove partije. Na osnovu toga se stiče utisak da na taj način kultura ne predstavlja cilj, već sredstvo za ostvarenje nekih stremljenja koja ipak nisu u direktnoj vezi sa suštinskim razvojem i uopšte ulogom kulture. Čini se da je ovaj vid tretiranja kulture opasan po njen razvoj, jer se njena upotreba na ovakav način, lako pretvara u zloupotrebu i samim tim njenu devastaciju, što svakako nije cilj koji je prihvatljiv za budući razvoj kulture u Srbiji.

31 Ibid., 9.

Odlučujući uticaj na razvoj kulture naše zemlje u zadnjih nekoliko decenija 20. veka, imala je partija izrazito levičarske orijentacije, kakva je Komunistička partija. To je dovelo do čestih ideoloških zloupotreba efekata kulture, čija je kulminacija nastala krajem prošlog veka, kada je ova partija prerasla u Socijalističku partiju Srbije, koja je u svoje levičarske stavove ugradila značajan vid nacionalističkih elemenata, koji su se naročito koristili u periodu građanskog rata na teritoriji bivše Jugoslavije. To je naravno dovelo do značajnog poremećaja osnova na kojima se nakon toga razvijala kultura u Srbiji, čije se posledice osećaju i u današnjem periodu.

U ovom trenutku je zaista teško jasno profilisati ideološku potku na kojoj se razvija kultura u Srbiji. Stranke koje su u prilici da vode značajnu reč u formulisanju kulturne politike u Srbiji, nisu u stanju da usmere njen razvoj u smislu svoje ideološke orijentacije i na taj način odlučujuće utiču na njen razvoj. Formalno pravno gledajući, Strategija razvoja kulture³² u Srbiji treba da bude taj osnovni putokaz koji će reći u kom pravcu će se razvijati njena kultura, naročito imajući u vidu realno postojanje dve ideološki potpuno podeljene Srbije u tom nekom osnovnom shvatanju kulture i idejama šta bi ona trebala da predstavlja za celokupan razvoj Srbije kao države koja teži ulasku u Evropsku uniju. To je posledica ipak sporedne pozicije kulture koju ona zauzima ne samo u političkom smislu vezanom za orijentacije političkih stranaka koje imaju uticaja na opšti razvoj Srbije, već i u smislu njenog tretiranja u državno-pravnom smislu, gde ona svakako ne predstavlja prioritetnu oblast koja shodno tome ima i takav tretman u vođenju opšte politike razvoja države Srbije.

Zaključak

Pitanje odnosa države i prava sa kulturom predstavlja problematiku koja nije dovoljno istražena, što se direktno reflektuje na neprepoznavanje potencijala efekata prožimanja ovih pojmova, tj. međusobnog uticaja na njihov pojedinačni razvoj. Međutim, i pored toga možemo konstatovati da praktična pozicioniranost kulture u državno-pravnom sistemu Srbije predstavlja posledicu realnog odnosa ovih pojmova i jasan rezultat njihove uslovljenosti.

Što se tiče praktičnog odnosa kulture i države u kontekstu pozicioniranosti kulturne tematike u okvirima našeg administrativnog uređenja, u narednom periodu se svakako može očekivati pre svega dalja decentralizacija ove oblasti, i samim tim nastavak prelaska različitih nadležnosti u kulturi sa republičkog, ali

32 Strategija razvoja kulture Republike Srbije je u ovom trenutku u izradi.

i pokrajinskog nivoa, na nivo lokalne samouprave. Ono što se u tom kontekstu još može konstatovati, odnosi se na činjenicu da je mnogo veći problem od prilično jednostavne procedure transfera ovih nadležnosti na niže nivoe, formiranje svesti lokalnih vlasti o značaju kulture za razvoj opština i gradova, jer oni u ovom trenutku kulturu, plastično rečeno, tretiraju kao nepotreban trošak, što direktno determiniše njen položaj u okvirima ovog nivoa vlasti u našoj zemlji. U vremenu opšte materijalne krize, koja je posebno izražena u lokalnim sredinama, tek kada proradi svest o ekonomskim potencijalima kulture, koja se u svetskim okvirima već uveliko kroz formu kreativnih industrija tretira kao jedan od pokretača ekonomskog razvoja lokalnih zajednica, efekti kulturne decentralizacije će imati adekvatne i očekivane efekte.

Kada smo govorili o takođe značajnom elementu praktične pozicioniranosti kulture u našem državno-pravnom sistemu, a koji je vezan za praktičan odnos kulture i prava, tu smo se pre svega fokusirali na poziciju koju kultura zauzima u sistemu prava kao naučne discipline. To praktično znači da se razvoj naše kulture u značajnoj meri zasniva i na adekvatnom tretiranju potencijala uticaja koji pravna nauka može imati i u ovom kontekstu. S obzirom da je ovaj aspekt posmatranja razvoja naše kulture do sada bio apsolutno zanemaren, jasno je da će se u budućnosti i ovom pitanju morati posvetiti adekvatna pažnja, i time prekinuti sa praksom po kojoj se oblast kulture može posmatrati isključivo sa kulturološkog, sociološkog ili nekog sličnog aspekta. Kao što je sada posmatranje kulture sa ekonomskog aspekta, i pored značajnih otpora, polako zauzelo značajno mesto, tako će i posmatranje kulture sa pravnog aspekta i uopšte shvatanje značaja ovakvog sistema njene pozicioniranosti, morati dobiti tretman koji svakako zaslužuje i u našoj teoriji i praksi. U tom kontekstu je potrebno ukazati i na pomenuti problem koji je usko vezan sa ovim pitanjima, a koji se odnosi na neophodnost većeg angažovanja naših istraživača, koji moraju dati svoj doprinos podizanju značaja uticaja prava na razvoj kulture i svojim istraživanjima jasno potkrepiti naučnim dokazima ovu hipotezu. U tom kontekstu je od izuzetnog značaja i multidisciplinarna saradnja različitih naučnih oblasti (od onih klasičnih kulturoloških, pa do ekonomskih i pravnih), koji bi u koordiniranoj proceduri naučnog posmatranja pojma kulture sa različitih tačaka gledišta, svakako doprinele njenom mnogo kvalitetnijem i funkcionalnijem razvoju.

Što se tiče pitanja vezanih za praktični uticaj politike na našu kulturu, poznato je da je on evidentan i lako uočljiv, i da je do sada uglavnom imao negativan kontekst. Naime, umesto da se kultura tretira kao jedan od glavnih stubova našeg razvoja, ali i naše

prepoznatljivosti u opštoj atmosferi globalizacije, politika je kod nas kulturu najčešće zloupotrebljavala u formi njenog shvatanja kao običnog sredstva za utemeljenje svoje vlasti. Zbog toga je urgentno ovaj uticaj potrebno posmatrati sa potpuno drugog aspekta, i tako učiniti da on dobije potpuno novu dimenziju i da umesto ograničavajućeg faktora postane značajan element razvoja kulture. U tom kontekstu je izuzetno važna uloga političkih stranaka, koje bi konačno morale da se na mnogo kvalitetniji i sadržajniji način posvete pitanjima budućeg razvoja naše kulture. Transparentnost ovog odnosa, predstavlja garanciju uspešnosti prelaska na nov sistem uticaja politike na razvoj kulture, jer pritisak javnosti na političke stranke da jasno profilisu svoj odnos prema kulturi, omogućava i kontrolu njihovog ponašanja i realizovanja u praksi onoga što se nalazi u njihovim partijskim programskim načelima. Tek tada je moguće očekivati da problemi kulture konačno postanu jedan od prioriteta u radu neke buduće vlade, jer je jedino tako moguće očekivati konačnu reformu ove oblasti bez koje nema načina da kultura postane konkurentna drugim evropskim razvijenim sistemima, u kojima ona uveliko egzistira na kvalitetnim osnovama. Pored toga, smatramo da je to podjednako važno i za decentralizaciju naše kulture, jer program političkih stranaka koje oni sprovode i na lokalnu, mora imati svoju jasnu dimenziju koja se podjednako odnosi na razvoj, kako parcijalne (lokalne), tako i celokupne (centralne) kulture naše zemlje.

LITERATURA:

Arsenijević V., *Uvod u teoriju kulture i osnove kulturne politike*, Beograd 1978.

Davinić M., *Koncepcija upravnog prava SAD*, Beograd 2004.

Dimitrijević V., Simović– Hiber I. i Milinković B., *Kulturna prava*, Beograd 1999.

Đukić Dojčinović V., *Za regionalizaciju kulturne politike u Srbiji*, u: *Zbornik radova fakulteta dramskih umetnosti* 4/2000.

Kulturna politika gradova Srbije, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Beograd 2010.

Lukić D. R. i Živković M., *Uvod u pravo*, Beograd 1995.

Ljušić R., *Vlade 1805-2005*, Beograd 2005.

Majstorović S., *Pravo na kulturu*, Beograd 1972.

Mandžuka D., *Kulturna politika i samoupravna transformacija pozorišta*, Beograd 1991.

Mitrović Lj., *Kulturna politika kao faktor razvoja i evrointegracionih procesa na Balkanu*, u: *Modeli kulturne politike u uslovima multikulturnih društava na Balkanu i evrointegracionih procesa*, Niš 2004.

Mucica D., *Cultural legislation, why? how? what?* - Stage project, Cultural Policy and Action Department Directorate General IV – Education, Culture and Heritage, Youth and Sport, Council of Europe, 2003.

Orlović S., *Ideologija i političke stranke u Srbiji*, Beograd 2007.

Popović S., *Upravno pravo – opšti deo*, Beograd 1995.

Prnjat B., Politička valorizacija umetnosti, u: *Zbornik radova fakultete dramskih umetnosti*, 3/1999.

Prnjat D., *Kulturna politika i pozorišna cenzura u Beogradu (1945-1980)*, Beograd 1993.

Šuvar S., *Politika i kultura*, Zagreb 1980.

Zakon o državnoj upravi, *Službeni glasnik RS* 95/10.

Zakon o lokalnoj samoupravi, *Službeni glasnik RS* 129/07.

Zakon o ministarstvima, *Službeni glasnik RS* 16/11.

Zakon o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* 129/07.

Zakon o utvrđivanju nadležnosti AP Vojvodine, *Službeni glasnik RS* 99/09.

Predrag Blagojević

Ministry of Culture, Information and Information Society of the Republic of Serbia, Belgrade

PRACTICAL POSITIONING OF CULTURE IN THE LEGISLATIVE SYSTEM OF SERBIA

Abstract

Legislative system in the field of culture is an unusual aspect of viewing this immensely important domain of human life, and so far the position of culture in the context of its place in the legislation of a country and the influence of such a system on its development have not been considered as topics worth analyzing. There has indeed been very few papers dealing with this matter, both in national and international literature. Although the problem of cultural legislation and the relation of the terms “law” and “culture” in general is of theoretical nature, a very important issue arises in this context – the virtual position of culture in the Serbian administrative and legislative system. In addition, there are numerous important aspects to this issue which can basically come down to the analysis of the virtual relation between culture and state, as well as the relation of culture and law in the Serbian legislative system which can offer answers to most questions beside practical legal position of our culture. Besides, the position of culture in Serbian politics may also be interesting in this context, since the influence of politics in Serbia is so overwhelming that it represents a significant factor of the overall cultural development. Along with these aspects, the topic requires an analysis of certain researches related to

the practical overview of the legal position of culture in Serbia. In view of the fact that virtual position of culture in the Serbian administrative and legislative system is directly related to the actual influence of the law on our cultural development, we find that the presentation of this problem may indicate other insufficiently utilized elements which may be a basis for a quality progress. Namely, the restructuring of the system of administrative and legal positioning of Serbian culture may create adequate prerequisites for its further development, because this system is of enormous significance for its existence.

Key words: *law, culture, state, the Ministry of Culture, local government, decentralization,*